מצורע

א. פון פסוק [1] „ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו״ איז רש״י מעתיק דעם וואָרט „תנוך״ און איז מפרש „גדר אמצעי שבאוזן, ולשון תנוך לא נודע לי והפותרים קורים לו טנדרוס״ [2].

דאָרף מען פֿאַרשטיין: „תנוך״ איז טאָקע ניט קיין לשון הרגיל בתורה [3], אֲבער דער וואָרט שטייט שוין דאָך פריער אין חומש — אין פ׳ צו [4] און פריער נאָך בפ׳ תצוה [5]; און נאָכמער: אין פ׳ תצוה איז רש״י מפרש דעם וואָרט, „תנוך, הוא הסחוס האמצעי [6] שבתוך האוזן שקורין טנרוס״ [7] — היינט וויבאַלד אַז רש״י האָט שוין פריער אֲפגעטייטשט דעם פירוש פון „תנוך״, פֿאַרוואָס דאָרף ער עס דאָ איבער־חזר׳ן ?

---

1) פרשתנו יד, יד.

2) מפשטות לשון רש״י משמע שכוונתו להגדר שבאמצע האוזן בפני נקב האוזן כמ״ש בפרישה לטור יו״ד סי׳ שט סק״ז. ט״ז שם סק״ד. וכן מוכח מלשון רש״י בפ׳ תצוה (שהובא לקמן בפנים) „שבתוך האוזן״. ולפי״ז הוא דלא • כת״א כאן (יד. יז. כה. כח) „רום אודנא״ (וכן תרגם עה״פ בפ׳ תצוה ופ׳ צו דלקמן בפנים. ועד״ז הוא במכילתא דרשב״י משפטים כא, ו: בגבוה שבאוזן), כ״א כתיב״ע כאן (ופ׳ תצוה וצו שם) ••.

ולהעיר משו״ת צ״צ חיו״ד סי׳ רכט (ראה שם מתויו״ט ולחם חמודות רפ״ו דבכורות) דמוכח מפרש״י בש״ס דגובה של אוזן נק׳ סחוס (הל׳ שהובא ברש״י גם בפ׳ תצוה שם), ומשמע גם מפרש״י (בכורות מ, ב) דעליונה של אוזן כולו נק׳ תנוך, ועפ״ז יש לפרש ל׳ „תנוך״ ו„גדר האמצעי שבאוזן״, גם לפי׳ הת״א ע״י״ש בארוכה ••• — ולכאורה בפירוש המלה ובמציאות אין לחלק בין פירוש רש״י עה״ת לפרש״י על הש״ס.

אבל י״ל דמכיון שמפורש במשנה (שם לז, א) לענין מום „מן החסחוס אבל לא מן העור״ (אלי׳

•) ולא כדעת הגאון (שהובא בראב״ע תצוה כט, כ) „הרך הדבק בעגול האוזן״. וברד״ק (בספר השרשים ע׳ תנך) הרך אשר בקצה האוזן. ועד״ז בש״ך עה״ת בפ׳ צו. וראה פי׳ זיר״ (הובא לקמן הערה 25).

••) עה״פ כאן (וכן בפסוק כה. כח דלקמן) תרגם: על גדירא מיצעא דאודנא. בפסוק יז: על חסחוס דאודנא. וכן תרגם בתצוה כט, כ. בצו ח, כג: על חסחוס אודנא דאהרן דהוא גדירא דמציעאה. ובפסוק כד שם: גדירא מיצעא.

•••) ולהעיר ממדרש לקח טוב עה״פ כאן: זה גדר האמצעי הקרוב לגבוה של אוזן. ובמדרש הגדול תצוה שם: זה רום של אוזן שהוא גדר האמצעי.

רכה של אוזן — פרש״י שם), משמע שחסחוס — „תנוך האוזן״ (פרש״י שם) כולל כל העליונה כהתויו״ט וכו׳. כי לשון חסחוס ותנוך אפשר לפרש גם על העליונה, אבל סי׳ „תנוך״ ו„סחוס״ מצ״ע לפרש״י הוא גדר האמצעי ממש כפרישה וט״ז שם. אבל לפ״ז צ״ל שמ״ש הט״ז שם הוא רק בפי׳ לשון תנוך (בפרש״י) ולהלכה ס״ל שנפגמה בחסרון מן התנוך (שבשו״ע שם) הוא כל העליונה (הקשה) של האוזן, שהרי מפרש סיום לשון השו״ע ולא העור שבשפת האוזן כפרש״י בכורות באלי׳ רכה — ע״ד מ״ש הרי״א האמליר (נדפס ב„יגדיל תורה״ נ״י. תשרי תשל״ח ע׳ לו. וראה שם ע׳ מב תשובת הרד״ל). אבל בשו״ת הצ״צ שם מוכח לא כן בט״ז. וראה לקמן הערה 13. 37. ואכ״מ.

3) ראה ראב״ע תצוה שם „אין לו רי״ע״.

4) ח, כג. כד.

5) כט, כ.

6) כ״ה בדפוס א׳ וב׳ ובכו״כ כת״י רש״י. ומזה משמע כנ״ל בתויו״ט וצ״צ שכל העליונה נק׳ „סחוס״. ובדפוסים אחדים „הוא הסחוס גדר האמצעי״.

7) כ״ה ברוב הדפוסים ובדפוס ב׳. וכ״ה בפרשתנו בדפוס ב׳ (טינרוס), ובדפוס ראשון הוא כבפרשתנו „טינדרוס״. ויש גורסים בפרש״י תצוה ופרשתנו „טנדריך״. וכ״ה בפרש״י בכורות לז, א ד״ה הסחוס. וברע״ב שם „טנדריס״. וברגמ״ה בכורות שם כבפרשתנו „טנדרוס״.

וממנ"פ: אויב עס איז דאָ א טעם פאַר־ וואָס רש"י באַנוגנט זיך ניט מיט זיין פירוש אין פ' תצוה און דאַרף עס איבער־חזר'ן דא, וועו דער פסוק זאָגט נאכאמאל דעם לשון „תנוך", האָט עס רש"י געדאַרפט איבער־חזר'ן פריער אין פ' צו ?

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט פאַרענטפערן אין פשטות: דאַרטן (אין פ' צו) באַווארנט רש"י אין אַנהויב [8], אַז „כל הענין הזה דפרשת המילואים פירשתי בואתה תצוה", ובמילא דאַרף ער אויך ניט איבער־חזר'ן דעם טייטש פון „תנוך", ווייל ער איז שוין מפורש אין פ' תצוה וואו ס'רעדט זיך וועגן זעלבן ענין; משא"כ אין אונזער פרשה וואו דער וואָרט ווערט געברַאכט בשייכות צו אינגאַנצן אַן אַנדער ענין.

אַבער עס איז נאָך אלץ ניט פאַר־ שטאַנדיק, ווארום פון לשון רש"י דאָ איז קלאָר, אַז ער איז ניט בלויז אויסן צו איבער־חזר'ן דעם זעלבן פירוש פון „תנוך" ווי אין פ' תצוה — ווייל

[נוסף אויף די שווערקייטן: א) פאַר־ וואָס דאַרף רש"י איבערהויפט איבער־ חזר'ן דעם טייטש פון א וואָרט וואָס ער האָט שוין פריער אפגעטייטשט; ב) אפילו אויב יע איבער־חזר'ן [9] — וואָלט געווען געגוג צו מפרש זיין בקיצור [10] „גדר אמצעי שבאוזן" (ע"ד ווי ביים

---

8) ח, ה.

9) כיון שהוא לשון בלתי רגיל ויתכן ש(הבן חמש למקרא) לא יזכור מה שפירש בספר חומש שלפנ"ז.

10) וכמו שמצינו כמ"פ בפירוש רש"י שתוזר ומפרש פירושו בקיצור פעם ב' מה שכבר פירש לפנ"ז (בחומש) באריכות יותר. וכ"ה בנדו"ד שבתחלת פירושו מקצר לגבי פ' בפ' תצוה שכתב שם „הוא הסחוס האמצעי שבתוך האוזן". ובפרשתנו רק „גדר אמצעי שבאוזן". אבל כאן בהמשך פירושו מוסיף ומשנה כדלקמן בפנים.

וואָרט „בוהן" שלאח"ז אין פסוק, וואָס אין פ' תצוה איז ער מפרש „הגודל בפרק האמצעי", משא"כ בפרשתנו זאָגט ער בלויז „גודל") — איז]

אין זיין פירוש דא איז רש"י מוסיף און משנה לגבי זיין פירוש אין פ' תצוה, ער לייגט צו (א) „ולשון תנוך לא נודע לי". (ב) „והפותרים קורים לו כר" — מוז מען זאָגן, אז רש"י מיינט דא צו מפרש זיין א נייעם ענין אין „תנוך" וואָס איז נוגע צו וויסן דוקא אין אונזער פרשה.

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין:

א) וואָס מיינט רש"י מיט „לשון תנוך לא נודע לי": אויב עס באַציט זיך צו דעם וואָס אינעם לשון „תנוך" איז ניטאָ קיין משמעות אז דאָס איז דער „גדר אמצעי שבאוזן" — זיינען דאָך דא א סך נעמען אין חומש וואו ס'איז ניטאָ קיין שייכות צווישן דעם וואָרט מיטן תוכן וואָס דער וואָרט איז מתאר [און ווי מ'זעט אין דעם פסוק גופא: ביים וואָרט „בוהן", וואָס רש"י טייטשט אז דאָס מיינט „גודל", און זאָגט ניט „לשון בוהן לא נודע לי", כאָטש ער ברייגט ניט א שייכות צווישן „בוהן" און „גודל"].

ב) פאַרוואָס זאָגט ער „לא נודע לי" — א ביטוי בלתי רגיל אין רש"י — און ניט (ווי ער זאָגט אין אַנדערע ערטער) „לא ידעתי" וכיו"ב ?

ג) מיט „והפותרים קורים לו טנדרוס" מיינט רש"י בפשטות [11] אז דאָס איז דער „לעז" [12] פון „תנוך" — האָט דאָך רש"י

---

11) בספר זכרון בפרש"י כאן „אומרו והפותרים קורין לו טינדרוס לא ידעתי אם היא ארמית או עברית ולכן לא נודע לי לשון תנוך לדעת הפותרים".

12) ברע"ב בכורות שם „בלעז". וברגמ"ה שם „שלועזים טנדרוס". וראה ס' השרשים לרד"ק שם.

געדאַרפט זאָגן (כדרכו בפירושו) „ובלעז קורין לו טנדרוס" (אַדער: טנדרוס בלעז)[13].

[וואָרום ס'איז שווער צו זאָגן, אַז פונקט דער לעז פון דעם וואָרט האָט רש"י בעצמו ניט געוואוסט און געמוזט אַנקומען צו „פותרים" אַז זיי זאָלן אפּ־טייטשן דעם וואָרט אויף „לעז"].

ד) אפילו אויב מ'זאָל געפינען אַ הסברה פאַרוואָס רש"י זאָגט ניט דעם לשון „בלעז"[14], איז נאָך אַלץ ניט מובן וואָס ער נוצט דוקא אַזא ניט געווויי־

13) זה שכתב רש"י „קורין לו" (וכן בפ' תצוה: שקורין טנרוס) ולא כתב טנדרוס בלעז, כדרכו בכ"מ — לכאורה אפשר לומר שהוא בכדי שנדע בדיוק מקומו באוזן כי בלשון „הסחוס" מצ"ע וגם בלשון „(גדר) אמצעי שבאוזן" אפשר לפרש שכולל כל חלק הקשה שבאוזן • כפי התוי"ט והצ"צ בפירוש רש"י על הש"ס (כנ"ל הערה 2, 6).

אבל (נוסף על הנ"ל בהערה 2 הרי): א) גם במשנה בש"ס בכורות לז, א ד"ה החסחוס (שבו מפרשים דעת רש"י כנ"ל) כתב „שקורין טנדריק". ב) בפרש"י תצוה מפורש (לכל הדפוסים) „שבתוך האוזן" ואין מקום לטעות. ולהעיר מלשון אדה"ז בשו"ע סוף הל' מכירת חמץ שלאחרי הל' פסח. ואכ"מ. וראה לקמן הערה 37.

14) ראה גם פרש"י בראשית א, כז. נח יא, ג. ויצא ל, לז. ועוד. וראה הערה 11. ובתחלת הערה שלפנ"ז.

•) לכאורה משמע כן גם בפיה"מ להרמב"ם נגעים פי"ד מ"ט (וראה פיה"מ הוצאת הרב קאפאח). ועפמ"ש בצ"צ פי' „גדר אמצעי שבאוזן" ר"ל שכן ס"ל להרמב"ם גם בפ"ז מהל' ביאת המקדש ה"ב, ובריש פ"ה מהל' מחוסרי כפרה. ולא כמש"כ בתוי"ט בכורות שם. ועפ"ז מתורצת קושיתו על הכס"מ בהל' ביאת מקדש שם (ועד"ז כתב בשו"ת מלבושי יו"ט יו"ד, סי' יד). אבל כנראה שהצ"צ ס"ל כדעת התוי"ט בהרמב"ם. וכדמוכח גם מזה שהשואל להצ"צ (נדפס ב„גדיל תורה" (הנ"ל הערה 2) ע' כז ואילך. וראה שם ע' מב) כתב ע"ד הנ"ל בדברי הרמב"ם, והצ"צ תפס דברי התוי"ט ולחם חמודות.

לעכן תואר — „והפותרים"[15] — און ניט (אַ לשון הרגיל) „והמפרשים", „והמחב־רים" וכיו"ב (ע"ד •[15]לשון רש"י: מנחם בן סרוק פרשו, חברו כו').

ד. דער ביאור בכל זה:

דאָס וואָס רש"י זאָגט דאָ „ולשון תנוך לא נודע לי" מיינט ער דערמיט (אַז ע"פ פשוטו של מקרא — וואָס דאָס איז דרכו פון פרש"י בתורה, דאַרף מען) שולל זיין דעם פירוש פון תו"כ דאָ אויפן אָרט, לויט וועלכן ס'איז מובן די שייכות צווישן „תנוך" און „גדר אמצעי" (כדלקמן סעיף ה'); וויבאַלד אַז דער ביאור פון תו"כ איז ניט ע"פ פשוטו של מקרא, דעריבער איז עס רש"י שולל דורכן זאָגן „ולשון תנוך לא נודע לי".

און דאָס וואָס רש"י דאַרף שולל זיין דעם פירוש פון תו"כ (הגם אַז בכלל איז ער ניט שולל פירושים, נאָר גלייך מפרש לפי פשש"מ, ניט קוקנדיק ווי דער פירוש איז אין חלק ההלכה וכו' פון תורה) — וואָרום היות אַז כמה וכמה פירושי רש"י אין אונזער פרשה (און אין ספר ויקרא בכלל) זיינען געזומען פון תורת כהנים, ווי רש"י אַליין צייכנט אָן ביי אַ צאָל פון זיי; און נאָכמער — אין פריערדיקן פסוק ברענגט רש"י די התחלה פון אַ פירוש פון תו"כ און זאָגט „וכו' בתורת כהנים"[16], אַז מ'זאָל מעיין זיין אין תו"כ דעם המשך הפירוש —

15) הלשון „פתרון" וכיו"ב נמצא כבר בפרש"י לפנ"ז, ראה לדוגמא: בא יוד, כא. יתרו כ, ח. משפטים כא, יג. שם כג, ב. תרומה כה, יב. שם, מ. שם כז, ד.

אבל ברוב מהנ"ל פי' „פתרון" היינו פירוש וביאור המקרא או התיבה שאינו מפורש בכתוב, משא"כ בנדו"ד.

•15) לך טו, ב. ויצא ל, ח. שם, מא. ובכ"מ.

16) ובדפוס ב' „כדאיתא בתו"כ".

קען דאך זיין אז ווען מ׳וועט זען אז רש״י פירוש דא „גדר אמצעי שבאוזן״ איז פון תו״כ וועט מען דעריבער מיינען אז רש״י נעמט אויך אין דעם הסבר פון תו״כ (אין דער שייכות צווישן „תנוך״ און „גדר אמצעי״) — דעריבער בא־ווארנט גלייך רש״י אז „ולשון תנוך לא נודע לי״.

ועפ״ז פאלן אפ בדרך ממילא די צוויי קושיות [(א) דער סגנון פון רש״י „ולשון תנוך לא נודע לי״, (ב) וואס רש״י זאגט עס ניט אין פ׳ תצוה]:

רש״י קען ניט זאגן „ולשון תנוך לא ידעתי״ — ווייל ער ווייס דאך יא פון א פירוש אין „לשון תנוך״ (דער פירוש פון תו״כ); נאר דער פירוש איז „לא נודע״: ער איז ניט אנערקענט[17] — ניט אויסגעהאלטן „לי״ — וואס לא באתי לפרש אלא פשוטו של מקרא[18].

און דעריבער ברענגט עס אראפ רש״י נאר דא אין אונזער פרשה און ניט אין פ׳ תצוה, ווייל (נוסף אויף דעם וואס בכלל איז ניט ענינו של רש״י צו שולל זיין פירושים, כולל אויך פירושי רז״ל פון חלק ההלכה שבתורה (משא״כ אין אונזער פרשה כנ״ל) — איז) אין דברי רז״ל אויפן פסוק אין פ׳ תצוה געפינט מען ניט קיין ביאור אין מכילתא וכו׳ פון „לשון תנוך״[19].

ה. אין תו״כ שטייט דא: „יכול על תוך ודאי ת״ל על נוך אי על נוך יכול על גובה של אוזן[20] ת״ל תוך נוך הא כיצד זה גדר האמצעי״.

טייטשן מפרשים[21], אז דער תו״כ מיינט צו זאגן, אז „תנוך״ איז ניט סתם א נאמען פונעם „גדר האמצעי״ — נאר עס איז: א) פון לשון „תוך״ — אינע־ווייניק; און דאס וואס עס שטייט אויך א „נון״, איז עס ווי א סך אנדערע ווערטער אין לשון הקודש, וואס שטייען אמאל מיט א נון און אמאל אן א נון[22]. ב) פון לשון „נך״ — „חומת אנך״[23] — וואס האט דעם באדייט פון רום[24] וגובה[25];

און דאס וואס דא שטייט ניט דער אל״ף, און דארט שטייט ניט דער תי״ו, געפינט מען, כנ״ל, עד״ז אין אנדערע ווערטער בלשון קודש.

---

17) ע״ד ולא נודע כי באו אל קרבנה (מקץ מא, כא).

18) והא דבכמה מקומות כותב רש״י „לא ידעתי״ וכיו״ב. אף שגם שם יש מדרשי רז״ל — ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 1 הערה 2 ושו״נ — הוא לפי: א) שבכלל אין דרך פרש״י לשלול דרז״ל, כדלקמן בפנים. ב) גם בדרז״ל על אתר כתו״כ וכיו״ב אינו צריך לשלול באם מובנת השלילה בפשטות (כי אינו ע״ד הפשט כלל).

19) וגם בפ׳ צו (שם ח, כג־כד) אף שמפרש בתו״כ שם „זה גדר האמצעי״ אינו מפרש השייכות לתיבת „תנוך״ כבפרשתנו.

20) כ״ה בתו״כ הנדפסים עם פי׳ הקרבן אהרן; עם פי׳ רבינו הלל; עם פי׳ המלבי״ם. וכן הובא בר״ש ותויו״ט נגעים פי״ד מ״ט. וכ״ה בתו״כ ע״פ כת״י רומי מנוקד (יכול על תוך ודיי). אבל בתו״כ הנדפס עם פי׳ הראב״ד: ת״ל על תנוך אי על תנוך יכול על גובה. ובזית רענן גרס (בילקוט): על תנוך ודאי כו׳ ת״ל אוזן אי על אוזן וכו׳. וכן הועתק בפי׳ רבינו הלל: יכול על תנוך ודאי. וראה שם בחילופי נוסחאות בפי׳ ר״ה.

21) ראה מלבי״ם כאן. וראה ראב״ד וקרבן אהרן בפירושם לתו״כ. תויו״ט נגעים פי״ד מ״ט.

22) כמו האנפה — ראה לקמן בפנים.

23) עמוס ז, ז.

24) ראה לעיל הערה 2 שכן תרגם אונקלוס תיבת תנוך „רום אודנאי״.

25) וצ״ע במ״ש בקרבן אהרן כאן „לא ידעתי פי׳ מלת נוך האיך מורה על החצוך. ובראב״ד לתו״כ כאן „ושמא מוציא אותו מלשון נאספו עלי נכים שפירושו אנשים קשים מאד וכן הגבוה של האוזן הוא הקשה שבאוזן״. ובפי׳ זית רענן לילקוט שם פי׳ „על תנוך ודאי״: פי׳ הרכה שהוא למטה באוזן. ובפי׳ רבינו הלל: דהיינו מקום תחתון שבאוזן דמשמע תחת נוך. וראה שם בחילופי נוסחאות.

— מען געפינט בא מערערע ווערטער בתנ"ך, אז מען שטעלט צו צום שרש אן אל"ף אדער א תי"ו און עס איז א נאמען פון א זאך, ווי צום ביישפיל טאקע בא אנך (לויט פרש"י [26]), „ובתבונה" ופרש"י „מבין דבר כו'" [27] ועוד ועוד.

און וויבאלד אז „תנוך" האט ביידע טייטשן — „תוך" און „נוך" — קומט אויס, אז מיט דעם איז דער פסוק מכוון צום „גדר אמצעי" [28].

און כדי מען זאל ניט אננעמען אז דער פירוש איז אויך אויסגעהאלטן אין דרך הפשט

— ובפרט אז מען האט שוין פריער געלערנט אין פירוש רש"י [29] אז „האנפה, היא די' רגזנית", ד. ה. אז „אנפה" (מיט א נון) איז לשון כעס ורוגז, אזוי ווי „אף" לשון רוגז

דאס הייסט, אז אויך לויט הפי' ע"פ פשש"מ פון רש"י איז דא ווערטער וואס שטייגן אמאל מיט און אמאל אן א געוויסן אות (נון) —

דעריבער זאגט רש"י „ולשון תנוך לא נודע לי", שולל זיין דעם פירוש, כנ"ל.

ו. דער טעם וואס רש"י נעמט ניט אן דעם פירוש: רש"י האלט אז א וואו"ו שטייט מיט א נון און אן א נון האט יעדער פון זיי, ע"פ פשש"מ, אן אנדער טייטש [30].

דער הכרח אויף דעם: אויף „וברוח אפיך" [31] איז רש"י מפרש „היוצא משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בו"ד כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההוה שיוכלו להבין דבר כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו וכן עלה עשן באפו וכן ומרוח אפו יכלו וזהו שאמר למען שמי אאריך אפי כשזעפו נחה נשימתו ארוכה וכשהוא כועס נשימתו קצרה וכו' וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן כו'" [32].

---

26) ח"ש כה, ג.

27) תשא לא, ג.

28) וכ"ה בת"י דלעיל הערה 2.

29) שמיני יא, יט.

30) מפירוש הראב"ד וקרבן אהרן ותרי"ט ועוד (וכ"ה במלבי"ם) שם משמע שמפרשים שלדעת התו"כ תיבת „תנוך" היא מלה מורכבת מ„תוך" ו„נוך". ולפ"ז לפי' „תוך" אינם משתמשים בהגון *). ולהעיר שכמה סוגים בפי' כאלה: א) בנדו"ד שתיבה אחת מורכבת מב' תיבות ופי' תיבה זו יוצא מב' התיבות:

ב) „אפאיהם" (האזינו לב, כו) וכיו"ב שרש"י כותב: ואונקלוס תרגם כו' תיבה זו לג' תיבות אמרתי אף אי הם — שכל האותיות ישנם בהתיבה והפי' רק מפרידם לג' תיבות, משא"כ בנדו"ד שה„וך" משמש לב' התיבות (תוך נוך).

ג) „שמים" שפירש"י (בראשית א, ח) „שא מים .. אש ומים שערבן כו'" — שעיקר ההוספה היא אות אל"ף, „שא מים אש ומים", ש„יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף לפי שאין הברת האל"ף נכרת" (פרש"י בא י, כא). וראה מפרשי רש"י שם (רא"ם, לבוש, דקדוקי רש"י, משכיל לדוד. ועוד).

ד) פרש"י שם „שם מים" — דמפרשים המ' לפניו וגם לאחריו (וראה משכיל לדוד שם) **), משא"כ בנדו"ד שמפרשים התיבות „וך" ששייכות (גם) לה„תי'" אף שהגון"ן מפסיק. ועוד.

31) בשלח טו, ח.

32) וראה פרש"י ויקרא יח, כג.

---

*) ועפ"ז צ"ע במלבי"ם שם שמפרש שבהוראה זו „תוך", הנון שבאמצע להקטין התוך כו' — דלכאורה לפי' תיבת „תוך" שבהתיבה, הוא רק „תוך", אשר לכן הוצרך לצרף ב' התיבות בתו"כ.

**) בספר זכרון לרש"י שם כתב דהנוסחאות שכתוב בהם שם מים במ"ם נ"ל שאינן נכונות (כי הוא דעת ר"י ב"ח כו'). וליתא ברש"י כת"י ה"א קלא. קמה (הר טולוז). ובדפוס שני איתא רק „שמים אש ומים שערבן כו'". אבל ברוב הדפוסים ומפרשי רש"י איתא. וכן משמע ברמב"ן כאן.

מזה משמע, אז כאטש „אף" קען האבן דעם טייטש פון רוגז וכעס, ווי אנפה, איז דאס גלאטיק דאן ווען עס שטייט דערביי „רוח" „עשן" „אריך" (נשימותי*[32]) וכיו"ב, אבער דער וואָרט „אף" פאר זיך מיינט (ניט כעס ורוגז, נאר) דער אבר האף כפשוטו (נאז)[33].

און דערפאר איז ניט גלאטיק אנגענעמען אין פששמ אז „תנוך" איז לשון „תוך".

רש"י קען ניט אננעמען אז „תנוך" איז פון לשון „נוך" — רום וגובה ווי „חומת אנך" (נוסף אויף דעם שינוי פון א ת, כנ"ל) — ווייל דער לשון „אנך" גופא מיינט ניט לשון „רום", נאר דאס איז א „בדיל" צו מעסטן די גלייכקייט פון א חומה[34], און די שייכות פון דעם „בדיל" צו „גובה" ו„רום" איז בלויז אין דעם וואס מען לייגט דעם „בדיל" אויף דעם גובה החומה[35];

און דעריבער איז ניט גלאטיק צו זאגן אז דער טייטש פון „על תנוך" איז „על גובה" — דערפאר וואס דער וואָרט „תנוך" איז ענלעך צו תיבת „אנך" — וויל „אנך" גופא מיינט ניט „גובה" [ובפרט נאך אז אותיות „תנוך" איז ניט בדומה[36] צו אותיות „אנך" כנ"ל][37].

ז. ע"פ כהנ"ל איז אויך פארשטאנדיק וואס רש"י זאגט דא „והפותרים קורים לו טנדרוס" (ניט ווי אין פ' תצוה וואו ער זאגט „שקורין טנרוס"):

דער ענין פון „פותרים" איז ע"ד ווי דער ענין פון פתרון החלום — ווי מען האט געלערנט פריער (אין חומש בראשית) אז דער שר המשקים, האט

---

36) בפרש"י ח"ש שם שבתיבת אנך האל"ף היא הוספה, ובפרש"י שמות ג, ב שלפעמים מוסיפים תי"ו. ועפ"ז י"ל לכאורה בתיבת „תנוך" שיש בזה השורש „נכה" שבאנך.

אבל (נוסף ע"ז שמצד פרש"י ח"ש שם אין לפרש כבתו"כ — נוך, גובה *, כבהערה שלפנ"ז, הרי) הוספת התי"ו המבואר ברש"י שמות שם היא להורות על ענין הדביקות — ראה דקדוקי רש"י (באר רחובות) — שאינו שייך בנדו"ד.

37) ע"פ פי' הצ"צ (הנ"ל הערה 2) בגדר האמצעי שבאוזן — אולי י"ל מענינים מופלאים ע"ד ההלכה בפרש"י עה"ת: שזה שמוסיף „ולשון תנוך לא נודע לי" כוונתו לא רק לשלול הפי' שבתו"כ, בפי' לשון „תנוך" כ"א שנפק"מ גם להלכה:

הלשון „גדר אמצעי שבאוזן" מצ"ע יש לפרש שקאי על כל העלינה של אוזן שקשה כ„סחוס" ו„נק' גדר האמצעי כיון שיש לו דבר מקיף למטה בחלק גדול מן האוזן ועוד דגם שם בעליונית האוזן יש קצת עור רך קצת ע"ג הקשה" (צ"צ שם. וראה לעיל שוה"ג להערה 13 שגם ברמב"ם בפיה"מ משמע כן וגם שם מפרש „והוא אמרם תנוך אוזן זה גדר האמצעי"),

משא"כ לפי' התו"כ בתיבת „תנוך" — „תוך" „נוך" — מוכרח לומר שהוא גדר האמצעי בפני נקב האוזן כפי' הראב"ד לתו"כ. וק"א שם *.

---

*) אלא שי"ל שע"פ פרש"י נוך הוא כמו נכה, וגם מצד זה שייך לגדר האמצעי שבאוזן, ע"ד פי' הב' בראב"ד לתו"כ צו שם.

*) כ"כ בצ"צ שם בפי' הק"א. ובשו"ת מלבושי יו"ט שם תפס באו"א בק"א ומפרש דברי התו"כ ע"ד הנ"ל ברש"י. וצע"ג.

---

*) וגם שם י"ל שהכרחו הוא כיון שהוא לשון ציווי ונפעל לא יבוא בציווי (וראה דקדוקי רש"י (מירא דכיא) שם).

---

*32) שהרי אי אפשר להאריך האף עצמו.

33) בפרש"י לך (יז, יא) „ונמלתם כמו ומלתם והנון בו יתירה ליסוד הנופל בו לפרקים כגון נ' של נושך וג' של נושא כו" — ה"ז נון יתירה כיסוד נופל בתחלת התיבה• ולא באמצע התיבה. ומזה שלא פירש רש"י בבשלח שם שאף הוא משרש אנף (כהרד"ק בספר השרשים שלו) מוכח שלא ס"ל כן. ועד"ז מובן בנדו"ד.

34) ראה פרש"י ומצודות (ועוד) עמוס שם.

35) ובפרט לפרש"י ח"ש (שם) (אבל הוא בחצאי רבוע) שכתב „חומת אנך שהוא מן נכה רגלים". וראה ראב"ד לתו"כ פ' צו שם.

געזען אין חלום „שלשה שריגים" און יוסף האָט אים פותר געווען אז דאָס מיינט „שלשת ימים"[38]. און עד"ז ביי חלום פרעה וועגן די „שבע פרות גו'" וואָס יוסף האָט פותר געווען אז דאָס מיינט „שבע שנים"[39]. ד. ה. אז פתרון באַשטייט אין דעם, אז כאָטש אין חלום האָבן זיי ניט געזען קיין „ימים" אדער „שנים", האָט יוסף זיי פותר געווען — אויפגעדעקט און אַנגעוויזן אויף דעם מכוון פון דעם חלום — די ג' ימים און ז' שנים. ד. ה. אז „פותרים" געפינען דעם צד השווה פון צוויי זאַכן וואָס זיינען ניט גלייך.

און דעריבער, נאָך דעם וואָס רש"י זאָגט „ולשון תנוך לא נודע לי" — אז אין פשוטו של מקרא איז ניט מתאים דער פאַרגלייך פון „תנוך" צו „תוך" און „נוך", איז ער אבער ממשיך, אז „והפותרים קורים לו טנדרוס":

די וואָס זיינען „פותר" און גלייכן צו לשונות[40] (וואָס לויט זייער דרך הפירוש איז דאָ אַ הסברה אויף „לשון תנוך", מצד דעם דמיון פון „תנוך" צו „תוך" און „נוך"), זאָגן זיי, אז דאָס איז אויך דער טעם וואָס דער „לעז" פון „תנוך" איז „טנדרוס", ווייל ביידע ווערטער האָבן אַ „דמיון" אין הברה — „טנדרוס" האָט (די הברה פון) אַ תיו, נון און ואו (ע"ד ווי אין „תנוך") — און דעריבער איז דער „פתרון" פון וואָרט „תנוך" אין „לעז" — „טנדרוס".

ח. לכאורה: ווי קען זיין אין פשוטו של מקרא אזא זאַך, אז אַ וואָרט אויף „לעז" אין די צייטן פון רש"י זאָל זיין פון דעם זעלבן שורש פון אַ לשון־קודש וואָרט אין חומש?!

איז יתירה מזו געפינט מען אין פירוש רש"י (אין פרשת דברים[41]): אויף „צידונים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו לו שניר" זאָגט רש"י „הוא שלג בלשון אשכנז ובלשון כנען". ד. ה. אז דער נאָמען פון „שלג" אין לשון אשכנז און אין לשון כנען בזמן רש"י איז פון זעלבן אויסשפראַך ווי די „אמוריים" וואָס „יקראו לו שניר" — אַ לשון אין חומש.

[ולהעיר: אויך איצט ווערט „שלג" אַנגערופן אין לשון אשכנז (און אזוי אויך אין ענגליש) בדומה צו „שניר" — „שנייי" „סנאו"][42].

ועד"ז איז דער וואָרט „טנדרוס" בימי רש"י פון שורש „תנוך" וואָס שטייט אין חומש.

ט. מיינה של תורה שבפרש"י:

ס'איז מבואר אין קבלה[43] אז די סיבה פון נגעים איז מצד „הסתלקות אור החכמה, כי מצורע חשוב כמת וכתיב ימותו ולא בחכמה". און חסידות[44] איז דאָס מבאר בארוכה ווי דאָס איז אין עבודת האדם: מוחין דאימא — בחי' בינה, התבוננות אין גדלות הבורא, איז מעורר בא דעם מענטשן אַן אהבה בבחי'

38) וישב מ, יב.

39) מקץ מא, כו.

40) עפ"ז יובן גם ל' רש"י בתצוה כח, כב: ואף שרשרות פתר מנחם כר' לשון שרשים ואמר שהרי"ש כר'.

41) ג, ט.

42) ויתירה מזו י"ל, שכולם באים משורש „שלג" שבלה"ק, וא"כ הרי"ז כנדו"ד.

43) ע"ח שלי"ח פ"ז. הובא בלקו"ת ריש פרשתנו *). ועוד.

44) לקו"ת פרשתנו שם. סהמ"צ להצ"צ מצות טומאת המצורע. ובכ"מ.

*) בלקו"ת שם: שלי"ז (ע"פ דפוס שקלאב. תקס).

רצוא, אַרויסצוגיין פון זיין מציאות און (וועלן) נכלל ווערן אין אלקות.

מוחין דאבא, פון חכמה, וואָס איז העכער פון בינה, בריינגט ביטול לאלקות בתכלית, און דאָס קומט אין דער תנועה פון „שוב", ניט אין כלות הנפש, נאָר אין דעם ביטול אין עסק התורה און מעשה המצות למטה.

„נגעים" ווערן מצד „הסתלקות אור החכמה": בשעת עס פעלט דער תכלית שלימות הביטול פון חכמה (און דורכ־דעם פעלט דער אַראָפטראָגן זיין רצוא און כלות הנפש אין „שוב" — לימוד התורה און קיום המצות), דעמאָלט (ווען ס'איז דאָ נאָר די התבוננות מצד מוחין דאימא) קען דער רצוא געבן אַן אָרט פאַר אַ יניקה לחיצונים (ע"ד ווי פון דער התלהבות איז תפלה אַליין קען נאָכדעם אַרויסקומען אַ הרגש פון ישות וכו' ביז אַ התלהבות בלתי רצוי[45]).

דעריבער איז דער תיקון פון די נגעים און זייער רפואה דורך אַ כהן, וואָס כהן איז ממשיך דעם אור החכמה, און מצד דעם ווערט די טהרה פון די נגעים — עס איז דוחה די יניקת החיצונים (ווי ס'איז מבואר בארוכה אין חסידות).

יוד. אין דער טהרה דורך דעם כהן זיינען פאַראַן צוויי פרטים[46]: „והובא אל הכהן" און „ויצא הכהן אל מחוץ למחנה". כדי צו מתקן זיין ענין הנגעים איז ניט גענוג די המשכת אור החכמה כשלעצמה („ויצא הכהן גו"), נאָר עס מוז (פריער) זיין דער „והובא אל הכהן" — דער תיקון אין דעם (אָרט[47] פון די נגעים — אין דעם) רצוא און כלות הנפש וואָס ווערט מצד מוחין דאימא (בינה), אַז עס זאָל זיין מתאים צום ענין ה„שוב" (וואָס קומט מצד בחי' כהן — חכמה); און צוזאַמען מיט (— נאָכן אויפטאָן) דעם תיקון אין דעם „רצוא", קען (דערנאָך) זיין „ויצא הכהן גו" — די המשכת אור החכמה אין „מוחין דאימא", וואָס איז מבטל די אפשריות פון נגעים.

און די צוויי פרטים אין דער טהרה זיינען מרומז אין דעם פסוק און אין פרש"י: „ונתן הכהן על תנוך אוזן המטהר הימנית גו" וויייזט אויף דער המשכת אור החכמה („ונתן הכהן") אין מוחין דאימא — „אוזן" — „שמיעה" והתבוננות[48].

און אויף דעם זאָגט רש"י „ולשון תנוך לא נודע לי" — די טהרה און תיקון אין „תנוך אוזן", אין מוחין דאימא, איז „לא נודע"[49], קומט ניט פון זיך אַליין דורך דער המשכה פון מוחין דאבא (דורכן כהן)

[רש"י זאָגט דעם לשון „לא נודע" — לשון נפעל „ידיעה" ופעולה וואָס איז מאליו וממילא — און ניט „לא ידעתי" וכיו"ב]

---

45) לקו"ת שם. ע"ד פלשתים דקדושה וכו' (תו"א סא, ג ואילך. תו"ח ר"פ תולדות פ"ו).

46) לקו"ת פרשתנו כה, א ואילך.

47) להעיר ש„והובא" צ"ל למקום שמותר לבוא לשם (מקומו — אלא שבמקומו גופא הקרוב למקום הכהן — ספורנו עה"פ), או שההבאה היא בנפשו שלא להשהות (תו"כ עה"פ).

48) ראה מאו"א בערכו (ש"נ): אזן נק' בינה כו'. וראה סהמ"צ שם (ק, סע"ב) במוחין דאימא־בינה הוא השגה והתבוננות והיא כמו בחי' שמיעה שמשיג הדבר.

ולהעיר ע"ד הנ"ל (בפנים) מתורת לוי"צ הערות למס' נגעים ע' שנט ואילך.

49) ע"ד הפי' לא ידעתי נפשי (ראה מק"מ ר"פ צו) ע"פ כו' לא ידענו (לקו"ת חקת סד, א) איני יודע באיזו דרך כו' (ברכות כח, ב) מצד פנימיות הנפש שלמעלה מידיעה (אוה"ת פנחס ע' א'נט ואילך. ד"ה אך בגורל תרכ"ז. ד"ה אשרינו תרפ"ח, תרצ"ו. וראה לקו"ת ויקרא נ, סע"ד).

נאָר עס דאַרף זיין (פריער) דער תיקון אין דעם פגם פון מוחין דאימא — אין בינה עצמה (ע"ד ווי תשובה דאַרף זיין באותו מקום[50]).

און דער תיקון אין מוחין דאימא איז נרמז אין לשון „והפותרים" וואָס מיינט — ע"ד הנ"ל בפתרון חלומות — אז ס'זיינען דאָ צוויי זאַכן וואָס אויס־ערלעך זעען זיי אויס צו זיין ענינים שונים, און דער פתרון איז וואָס מ'איז מגלה און מפרש דעם תוכן פנימי וואָס איז זיי מקשר ומאחד.

אין עבודת האדם בנדו"ד מיינט עס: מ'איז פותר די מוחין דאימא, די התלהבות און רצוא וואָס קומט אַרויס פון בינה, אַז עס זאָל זיין ווי עס מאַנט זיך לויט דער כוונה פנימית.

און דערנאָך ווערט נמשך דער אור החכמה אין דעם תנוך, ביז אויך „על בוהן ידו גו' ועל בוהן רגלו" — אין קיום המצות במעשה, ביד ורגל[51],

וואָס דעמאָלט ווערט בטל דער ענין פון נגעים און „וכפר עליו הכהן וטהר"[52].

(משיחת ש"פ מצורע תש"ך)

---

50) לקו"ת פרשתנו שם לענין זה שצריך לתקן תחלה המעוות במוחין דאימא.

51) ראה תורת לוי"צ שם.

52) פרשתנו יד, כ.